

GROND ZONDER RUST

BREUKLIJNEN IN HAITIAANSE BODEM

©Marcel Catsburg

©Uitgeverij Aspect 2019

INLEIDING: HAÏTI'S KWETSBAARHEID

Natuurrampen zijn niet zomaar 'acts of God' of 'acts of nature', natuurlijke dreigingen die ons onverwacht van buitenaf treffen. Het zijn vooral verschijnselen die in wisselwerking met onze samenleving zelf optreden. Deze constatering deed professor Georg Frerks in zijn in het najaar van 2014 gehouden afscheidsrede als hoogleraar rampenstudies aan de Wageningen Universiteit. In zijn rede 'Rampen in het leven van alledag, het alledaagse leven van rampen' laat Frerks zien dat natuurrampen geen incidenten, maar een alledaags verschijnsel zijn dat een aanzienlijk deel van de wereldbevolking treft. De emeritus hoogleraar meent dat de oorzaak van veel rampen en de omvang van de schade die ze aanrichten niet louter op het conto van de natuur geschreven kunnen worden. Rampen zijn volgens hem "eerder het gevolg van verkeerde (overheids)beslissingen en ingrepen in de natuur. Veel mensen zijn het slachtoffer van foute beslissingen over de locatie van nederzettingen, het gebrekkig opvolgen van voorschriften, corruptie of wanbeheer van natuurlijke hulpbronnen." Frerks benadrukt dat de aard en de impact van natuurrampen het best begrepen kunnen worden vanuit het perspectief van de kwetsbaarheid van de samenlevingen waarin rampen plaatsvinden. Die kwetsbaarheid is geen natuurlijk gegeven, maar wordt bepaald door politieke, economische en sociale factoren. Op deze manier worden rampen niet meer alleen gezien als externe, natuurlijke bedreigingen, maar ook - en misschien zelfs vooral - als resultaat van processen van maatschappelijke ontwikkeling en menselijk ingrijpen in de natuur.

Aardbeving op Haïti

Op 12 januari 2010 werd Haïti iets voor vijf uur 's middags getroffen door een aardbeving met een kracht van 7.0 op de schaal van Richter. Het epicentrum van de beving lag iets ten zuidwesten van de hoofdstad Port-au-Prince. Het 35 seconden durende natuurgeweld - met nadien nog veel naschokken - had rampzalige gevolgen. Duizenden Haïtianen werden meegesleurd met het puin van weggevaagde, tegen steile en geërodeerde hellingen aangebouwde, huisjes of vermorzeld tussen het onbetrouwbare beton van honderden gebouwen die in luttele seconden als kaartenhuizen in elkaar stortten. Meer dan 200.000 mensen vonden een plotselinge dood. Honderdduizenden raakten gewond en anderhalf miljoen mensen werden dakloos. Velen verlieten de steden om onderdak te zoeken bij familie op het platteland of kwamen terecht in honderden geïmproviseerde tentenkampen. De materiële schade was groot. De stad Léogâne lag grotendeels in puin; Port-au-Prince en het zuidelijke kuststadje Jacmel werden zwaar getroffen.

Al snel werd duidelijk welke geologische verklaring gegeven kon worden voor de *goudougoudou*, zoals Haïtianen de aardbeving met een klanknabootsing zijn gaan noemen. Op 20 januari 2010 schreef het KNMI op zijn website: "De aardbeving op Haïti is het gevolg van de platentektoniek in het Caribisch gebied. Haïti ligt op een breuk die de noordgrens tussen de Caribische plaat en de Noord-Amerikaanse plaat vormt. Deze twee platen schuiven daar met een snelheid van ongeveer 20 mm per jaar langs elkaar. De beweging van de aardbeving was daardoor ook een zijschuiving. Het gebied rond Haïti is een seismisch actief gebied, er gebeuren vaker aardbevingen, maar de meeste zijn kleiner dan deze. De laatste grote aardbeving langs dezelfde breuk, de *Enriquillo-Plaintain Garden* breuk, was 150 jaar geleden in 1860."

Om de enorme gevolgen van de beving te verklaren schreef de meteorologische dienst: "Wel heeft de aardbeving zelf veel slachtoffers en schade veroorzaakt. Het was een zware aardbeving, ondiep onder de grond, 10 kilometer is voor een zware aardbeving erg ondiep, waardoor er veel en grote trillingen zijn geweest aan het aardoppervlak. Plus het feit dat hij vlakbij de hoofdstad van Haïti plaatsvond, heeft ervoor gezorgd dat er veel verwoest is." De zwaarte van de beving en het feit dat de beving relatief dicht aan het aardoppervlak plaatsvond - in combinatie met de nabijheid van een grote stad - vormen in deze verklaring de belangrijkste oorzaken van de enorme impact van de aardbeving. In 2013 publiceerde Steven van Benthem in een proefschrift aan de Universiteit Utrecht aanvullende gegevens. Hij had een niet eerder waargenomen rand en scheurlijnen in en langs de Atlantische plaat ontdekt. Deze vormden, volgens zijn onderzoek, een belangrijke geologische verklaring voor de beving. Met deze wetenschappelijke ontdekking was de natuurlijke oorzaak van de *goudougoudou* afdoende gedocumenteerd.

Man-made disaster

Het was duidelijk wat de oorzaak was van deze 'act of nature'. Ook kon iedereen begrijpen dat een ondiepe en zware beving in de nabijheid van een grote stad veel schade kan aanrichten. De geologie en de geografie van de aardbeving waren als verklarende factoren voldoende in beeld gebracht. Toch kunnen we ons - aansluitend bij de gedachten van rampenprofessor Frerks - afvragen of dit het enige is wat er over de *goudougoudou* te zeggen valt. Moeten we de immense gevolgen van de ramp niet alleen proberen te begrijpen vanuit de 'act of nature' gedachte, maar misschien ook in verband brengen met menselijk handelen of juist het nalaten daarvan; aan wanbeleid en corruptie, aan overbevolking in een uitpuilende stad; aan totale afwezigheid van stadsplanning waardoor huizen op steile hellingen en in ravijnen zijn gebouwd; aan gebrek aan handhaving van bouwvoorschriften? Frerks zou zeggen dat de impact van de aardbeving op Haïti het best begrepen kan worden vanuit het perspectief van de wisselwerking tussen geologie en de kwetsbaarheid van de Haïtiaanse samenleving. Dan wordt er niet alleen gekeken naar de geologische breuklijnen die er diep in de bodem onder de voeten van de Haïtianen lopen, maar ook naar allerlei historisch gevormde maatschappelijke breuklijnen die dwars door de samenleving heen lopen, en die in belangrijke mate haar kwetsbaarheid bepalen.

Dat is ook waar Paul Farmer op wijst in zijn boek *Haiti after the earthquake (Haïti na de aardbeving)*. Als arts is Farmer al tientallen jaren werkzaam op Haïti en in andere ontwikkelingslanden. In zijn boek omschrijft hij de aardbeving en haar gevolgen met een medische metafoor. In zijn woorden is er sprake van een 'acuut-op-chronisch' probleem. Hij vergelijkt Haïti met een chronisch zieke en uiterst kwetsbare patiënt die ook nog getroffen wordt door een acute kwaal, die (deels) voortkomt uit de chronische ziekte. Als medicus zegt Farmer dat in zulke gevallen de gevolgen van de acute kwaal behandeld moeten worden, maar dat tegelijk ook het chronische probleem goed moet worden aangepakt. Voor Haïti betekent dit, dat wie de omvang van de gevolgen van de aardbeving goed wil begrijpen ook de chronische problemen van het land moet doorgronden. En dat wie wil werken aan herstel, niet alleen de directe (im)materiële schade van de aardbeving moet aanpakken, maar ook achterliggende problemen moet bestrijden. Farmer schrijft, en zijn woorden echoën na in de afscheidsrede van Frerks: "...hoe 'natuurlijk' was de ramp die Haïti trof op 12 januari? Wat maakte Haïti zo uitermate kwetsbaar voor de aardbeving...In welke mate was de kwetsbaarheid sociaal van aard in plaats van natuurlijk, en werd deze kwetsbaarheid veroorzaakt door slecht beleid van zowel de internationale gemeenschap als van de eigen overheid?" (2011, p. 117).

De Haïtiaanse wetenschapper Patrick Bellegarde Smith (2011) gaat zelfs zover dat hij de aardbeving betitelt als een "man-made disaster", een door mensen veroorzaakte ramp. De eveneens Haïtiaanse politicoloog en econoom Jean-Germain Gros (2011) omschrijft de anatomie van het Haïtiaanse drama als dat wat er gebeurt wanneer de furie van de natuur hand in hand gaat met de zwakheid van

een staat en de inmenging van buitenlandse actoren. Volgens hem zijn Haïti's beroerde geografie (zijn ligging in een aardbevingsgevoelig gebied waar ook veel orkanen voorkomen) en de zwakte van zijn sociale instellingen verantwoordelijk voor het onnoembare lijden van het Haïtiaanse volk. Gros: "Goudougoudou werd op gang gebracht door de Natuur, maar de omvang van de vernietiging valt toe te schrijven aan het compleet falen van Haïtiaanse sociale instellingen, namelijk de overheid en internationaal beleid...Het hachelijke en onzekere bestaan van veel Haïtianen kan niet alleen op het conto van de geografie geschreven worden; het is ook te wijten aan de manier waarop Haïtiaanse instituties en internationale actoren, die al tientallen jaren, zo niet eeuwen, actief zijn op Haïti, de risico's van de geografie managen" (pp. 133-135). Gros onderstreept hiermee de kwetsbaarheid van de Haïtiaanse samenleving en wijst zo het handelen van zowel de eigen overheid als het handelen van internationale actoren (landen en (financiële) instellingen) aan als hoofdoorzaak van deze kwetsbaarheid.

Desastreuze keuzes

"De ramp was niet natuurlijk", schreef de Haïtiaanse econoom Myrtha Gilbert boven een artikel dat zij in november 2008 op de site van nieuwsbureau *Alterpresse* publiceerde. In dat jaar was Haïti, net als in 2007 overigens, zwaar getroffen door orkanen en tropische stormen. Er waren honderden doden te betreuren, dieren waren meegesleurd door het water en de materiële schade aan huizen, wegen en de oogst was enorm. Het natuurgeweld riep herinneringen op aan 2004 toen als gevolg van de cycloon Jeanne de kuststad Gonaïves blank kwam te staan. De balans: 3000 doden, 2600 gewonden en 300.000 ontheemden. Niet dat het in Gonaïves zelf, de droogste stad van het land, zo hard geregend had. De regen was verder landinwaarts gevallen op kale, zwaar geërodeerde berghellingen. Vanaf de hellingen was het water via drooggevallen en verzande rivierbeddingen naar de kustvlakte gestuwd. Verstoppte afwateringskanalen boden geen soelaas en het laag gelegen Gonaïves werd overspoeld. Nog maar kort daarvoor was het zuidelijke bergdorpje Verrettes zo goed als van de kaart geveegd. En zo kan verder teruggedaan worden in de geschiedenis: naar de storm Gordon in 1994 of naar de orkaan Hazel in 1954.

Volgens Gilbert moet de zware impact van het aanhoudend natuurgeweld op rekening van menselijke ingrijpen in de natuur worden geschreven. De ecologische rampen zijn volgens haar het gevolg van onder andere massale ontbossing, waaraan de overheid in het belang van buitenlandse naties en eigen binnenlandse elites bewust mee heeft gewerkt of waarvoor zij een oogje had dichtgeknepen. "Het ontbloten van de Haïtiaanse bodem is veroorzaakt door desastreuze keuzes", schreef ze. En deze keuzes hebben Haïti kwetsbaar gemaakt voor natuurlijke risico's.

Haïti's kwetsbaarheid

Antropoloog Mark Schuller schrijft in zijn boek *Humanitarian Aftershocks in Haiti (Humanitaire Naschokken op Haïti)* dat de aardbeving op 12 januari 2010 precies hetzelfde verhaal vertelt als dat van de eerdere orkanen en tropische stormen. Hij vroeg zich af hoe Haïti's kwetsbaarheid eigenlijk is ontstaan. Om deze vraag te beantwoorden maakt hij gebruik van het *Disaster Pressure and Release*-model. Binnen dit model worden rampen beschouwd als een samenspel van sociaal-maatschappelijke factoren én het plaatsvinden van de fysieke ramp zelf met zijn eigen kenmerken, zoals de aard van de ramp (bijvoorbeeld een aardbeving), zijn intensiteit (zwaarte op de schaal van Richter, diepte van beving), en nabijheid bij dichtbevolkte gebieden. Het model onderscheidt drie aspecten aan de sociaal-maatschappelijke kant: grondoorzaken, dynamische spanningen en onveilige omstandigheden. Deze drie aspecten bepalen samen de mate van kwetsbaarheid van een samenleving voor natuurgeweld.

Grondoorzaken hebben te maken met historisch gegroeide politieke en economische systemen en structuren die bepalen op welke wijze in een samenleving macht en welvaart verdeeld zijn. Bij dynamische spanningen gaat het om maatschappelijke ontwikkelingen die voortkomen uit het betreffende politieke en economische systeem. Onveilige omstandigheden zijn concrete en benoembare zaken die het leven voor burgers onveilig maken en die er bijvoorbeeld toe leiden dat het slachtofferaantal na een ramp hoog is. In het geval van de aardbeving op Haïti zijn dat onder meer het gebruik van slechte kwaliteit bouwmaterialen om de bouw goedkoop te houden, gebrek aan goed opgeleide bouwvakkers en professionele apparatuur, het niet naleven en handhaven van bouwvoorschriften, het bouwen van huizen op gevaarlijke plekken, zoals steile hellingen en in ravijnen, de afwezigheid van reddingswerkers en voldoende medische zorg. Deze onveilige omstandigheden komen voort uit dynamische spanningen in een samenleving. Op Haïti hebben ontbossing en sociale en economische achterstelling van het platteland geleid tot een massale trek naar de hoofdstad Port-au-Prince, waar mensen terechtkwamen in overbevolkte buurten en sloppenwijken. De overheid zorgde niet voor een goede stedenbouwkundige infrastructuur en investeerde niet in voldoende voorzieningen op het terrein van drinkwatervoorziening, medische zorg, onderwijs en elektriciteit. De trek naar de stad werd nog gestimuleerd door overheidsbeleid om (slecht betaalde) banen te creëren in de assemblage-industrie rondom de stad, terwijl vruchtbare landbouwgrond werd ingezet ten behoeve van productie voor de export. De eigen rijstproductie - en daarmee een belangrijk deel van de eigen voedselvoorziening - werd ondertussen opgeofferd aan de import van goedkopere rijst. Deze ontwikkelingen (dynamische spanningen) creëerden een voedingsbodemp voor de onveilige omstandigheden. Op hun beurt kunnen de dynamische ontwikkelingen herleid worden tot een aantal grondoorzaken. Schuller benoemt drie grondoorzaken van Haïti's kwetsbaarheid: de koloniale periode die gekenmerkt werd door slavernij en economische

uitbuiting; Haïti's blijvende afhankelijkheid van en gebondenheid aan de politiek van buitenlandse naties; en een falende (en bij tijd en wijle dictatoriale) overheid die zijn eigen belang en dat van een heersende elite dient, en die niet omziet naar het welzijn van het volk. Schuller vat de gevolgen van deze grondoorzaken als volgt samen: "De erfenis van deze buitenlandse machten-staat-elite - driehoeksverhouding zijn vernietiging van de natuurlijke leefomgeving, grondconflicten, sociale uitsluiting, extreme ongelijkheid, centralisatie in Port-au-Prince en een overheid die niet investeerde in sociale ontwikkeling. Dit alles verveelvoudigde de destructieve kracht van natuurlijke risico's zoals aardbevingen en orkanen, die beide veel voorkomen in dit gebied" (2016, p. 27).

Negatieve beeldvorming

In *Haïti's Bad Press (Haïti's Slechte Pers)* schetst cultureel antropoloog Robert Lawless een ontluisterend beeld van hoe buitenlanders de eeuwen door hebben aangekeken tegen Haïti en Haïtianen. Racistische opvattingen, westers superioriteitsgevoel en het stigmatiseren en denigreren van de Haïtiaanse samenleving en de vodou spelen de boventoon. Kenmerkend is ook dat in veel media-uitingen automatisch de kwalificatie 'het armste land van het westelijk halfrond' volgt op het noemen van de naam Haïti. Het is als het ware Haïti's achternaam geworden.

In het boek *The Idea of Haïti. Rethinking Crisis and Development (De Betekenis van Haïti. Heroverwegingen over Crisis en Ontwikkeling)* gaan diverse auteurs in op de beeldvorming over Haïti. Zij vragen zich af wie welke verhalen over Haïti vertellen en waarom? Ze concluderen dat Haïti vooral geportretteerd wordt als een land dat zich in een "nimmer eindigende crisis bevindt", een land "dat zich verzet tegen vooruitgang, afwijkend is en kinderlijk, zich onbewust van alle materiële en ideologische voordelen van democratie en kapitalisme" (p. xiii). Een land dat in alle opzichten afwijkt van andere landen en daarmee onbegrijpelijk en onverklaarbaar is.

In zijn inleidende artikel geeft redacteur Millery Polyné aan dat veel verhalen verteld worden door binnen- en buitenlandse overheden en elites, door media en hulporganisaties. Achter deze verhalen, die vaak enkelzijdige verhalen zijn, gaan belangen schuil. In veel verhalen over Haïti ontbreekt volledig het perspectief van de meerderheid van de bevolking: de plattelandsbevolking en de bewoners van de sloppenwijken. Feitelijke analyses over de rol van scheve internationale én binnenlandse machtsverhoudingen in het ontstaan van Haïti's onderontwikkeling zijn schaars. Haïti wordt simpelweg weggezet als antimodern, gewelddadig, wanordelijk, als "een belichaming van het anders-zijn, buitengewoon chaotisch en onbegrijpelijk" (p. xviii). Een in religieuze kringen regelmatig gehoord verhaal is dat Haïti's rampspoed te maken heeft met het veronderstelde historische gegeven dat het land in 1791, voorafgaand aan de grote slavenopstand tegen de Franse koloniale overheersing, verkocht zou zijn aan de duivel. De opstandige slaven zouden een pact hebben gesloten met de duivel om de Fransen te kunnen verslaan. De verantwoordelijkheid voor Haïti's

onderontwikkeling wordt in deze religieuze redenering op het bordje van de Haïtianen en hun godsdienst gelegd. Het beeld van een vloek die op Haïti rust, wordt echter breder gebruikt. Daags na de aardbeving kopte de Franse krant *Libération* in grote zwarte letters met op de achtergrond een foto van een jonge vrouw die onder het puin vandaan stak: *TERRE MAUDITE (VERVLOEKTE GROND)*. Journalist en mediadeskundige Stéphanie Barzasi onderzocht hoe Franse dagbladen in de dagen na de aardbeving verslag hebben gedaan van de ramp. Haar bevindingen publiceerde ze in *Haïti, l'Histoire en Héritage (Haïti, de Erfenis van de Geschiedenis)*. Zij stelt vast dat de drie door haar onderzochte dagbladen (*Le Monde*, *Le Figaro* en *Libération*) volop gebruik maakten van religieuze beeldspraak, variërend van 'afdaling in de hel', 'ongelukseiland', 'monsterlijke wreedheid van het lot', 'Haïti, martelaar' tot 'Haïti: de vervloeking'. Barzasi merkt op: "Deze religieuze semantiek, die het idee oproept van bestraffing of verlatenheid, is niet onschuldig. Zij roept de gedachte op van een misstap, die doet denken aan de wijze waarop voormalige kolonisten de nieuwe staat in diskrediet hebben gebracht door te zeggen dat de Haïtiaanse onafhankelijkheidsoverwinning alleen tot stand heeft kunnen komen dankzij een occult verbond" (p. 137). Op 14 januari schrijft *Le Figaro* over Haïti als "een eiland op drift, afgemat door het lot...Haïti is sinds jaren een natie verzonken in een economische, sociale en morele ramp" (p. 147). Barzasi stelt vast dat de berichtgeving in zowel woord als beeld aansluit bij historisch gevormde stereotypen en vooroordelen over Haïti en de Haïtianen.

Opzet boek

Wie dus wil begrijpen waarom de aardbeving (en andere vormen van natuurgeweld) zoveel impact heeft gehad, moet niet alleen de geologie en de geografie bestuderen, maar ook allerlei sociaal-maatschappelijke breuklijnen in kaart brengen: de grondoorzaken en de dynamische spanningen die het land kwetsbaar hebben gemaakt en onveilige situaties hebben gecreëerd. Net als geologische breuklijnen ontstaan deze sociaal-maatschappelijke breuklijnen niet van vandaag op morgen. Het zijn processen die decennia en soms eeuwen overspannen.

In dit boek ga ik terug in de fascinerende geschiedenis van Haïti om deze breuklijnen bloot te leggen. Ik wil daarmee de ontwikkeling schetsen van een natie, die weliswaar in veel statistieken over menselijke ontwikkeling en welzijn precies aan de andere kant van de lijst staat dan Nederland, maar die daarmee als land niet tot een andere wereld behoort. Haïtianen maken geen deel uit van een andere mensheid dan Nederlanders.

Het boek kent een historische en een thematische lijn. In 10 hoofdstukken volgen we de geschiedenis van Haïti op de voet. Tegen de achtergrond van deze historische lijn tekent zich de thematische lijn af. Het gaat daarbij om de vraag hoe Haïti zo kwetsbaar is geworden. Juist deze kwetsbaarheid is een factor van belang om enerzijds de enorme omvang van de materiële en immateriële schade van de

aardbeving in 2010 te begrijpen en anderzijds om zich te realiseren dat de wederopbouw van Haïti geen kwestie is van simpele uitspraken als 'Build back better' (Beter terug bouwen) en veel geld geven. De thematische lijn wordt nadrukkelijk zichtbaar in een thema hoofdstuk waarmee elk van de drie historische delen wordt afgesloten.

Deel 1: De (pre)koloniale periode

Dit boek beschouwt de koloniale overheersing als de fundamentele grondoorzaak in het ontstaan van Haïti's kwetsbaarheid. Vanuit Afrika werden honderdduizenden mensen aangevoerd om als slaven op plantages onder onmenselijke omstandigheden aan het werk te worden gezet. Aan deze periode van uitbuiting kwam een einde door een langdurige en uiteindelijk succesvolle opstand van de slaven. Het eerste deel van dit boek - de hoofdstukken 1 tot en met 4 - behandelt deze cruciale fase in de geschiedenis van Haïti. In deze periode werd het grondpatroon van de Haïtiaanse samenleving gelegd. Dit eerste deel wordt afgerond met een beschrijving van de koloniale erfenis - of misschien is koloniale erfelijke belasting een passender begrip - die Haïti bij haar geboorte in 1804 meekreeg.

Deel 2: Haïti als onafhankelijke natie

In deel twee van het boek wordt in vijf hoofdstukken de geschiedenis behandeld vanaf het moment dat Haïti in 1804 als onafhankelijke staat op het wereldtoneel verscheen tot aan de aardbeving op 12 januari 2010. Vanuit dit deel worden drie onderling samenhangende breuklijnen zichtbaar die - voortkomend uit de koloniale erfenis - Haïti's kwetsbaarheid veroorzaakt hebben, namelijk:

1) Politieke breuklijn

De *politieke breuklijn* wordt zichtbaar in de relatie tussen de staat (overheid) en de samenleving (de bevolking). Een roofzuchtige overheid plaatst zich door autoritair bestuur en met inzet van geweld, corruptie en militaire macht tegenover de samenleving, en faalt in zijn functioneren naar de burgers toe, onder meer in het zorg dragen voor maatschappelijke voorzieningen (zoals onderwijs, gezondheidszorg en infrastructuur), het bieden van veiligheid (rechtsstaat) en bestaanszekerheid (werkgelegenheid) en het beschermen van de natuurlijke omgeving.

2) Internationale breuklijn

De *internationale breuklijn* duidt erop dat Haïti op het wereldtoneel de eeuwen door een speelbal is geweest van buitenlandse grootmachten. De internationale gemeenschap heeft Haïti als jonge natie politiek geïsoleerd en behandeld als pariastaat. Als gevolg van een onrechtvaardig opgelegde schuldenlast, een 20 jaar durende Amerikaanse bezetting, een neokoloniaal en neoliberal

internationaal beleid en een tot op de dag van vandaag voortdurende internationale inmenging is Haïti terechtgekomen in de buitenste rand van de werldsamenleving.

3) Sociaal-culturele breuklijn

De *sociaal-culturele breuklijn* gaat over cultuurpatronen die zich in de loop van de geschiedenis ontwikkeld hebben. Een historisch gegroeide *marronage*-mentaliteit (een *marron* was een van de plantage gevluchte slaaf) en een cultuur van wantrouwen, die beide teruggaan tot de koloniale periode en die zich daarna verder hebben ontwikkeld in de context van grote maatschappelijke ongelijkheid en internationale achterstelling houden Haïti's kwetsbaarheid in stand.

Deel 3: Na de aardbeving

In het laatste hoofdstuk volgen we de ontwikkelingen op Haïti vanaf de aardbeving tot begin 2019. Hoe is de wederopbouw van het land verlopen en welke rol heeft de internationale gemeenschap hierin gespeeld? Kunnen we 10 jaar later zeggen dat het daadwerkelijk beter gaat met Haïti? Is er door de aardbeving een beweging op gang gekomen om de grondoorzaken van Haïti's kwetsbaarheid te bestrijden?